

Bogdan Bucur,
Jean Pangal – documente inedite 1932–1942.
Contribuții la analiza rețelelor sociale istorice,
Editura RAOCLASS, 2016, București, 636 p.

Prin remarcabila lucrare, *Jean Pangal – documente inedite 1932–1942. Contribuții la analiza rețelelor sociale istorice*, Bogdan Bucur oferă publicului interesat o incursiune inedită în realitatea politico-administrativă a României regelui Carol al II-lea. Autorul construiește o imagine din interior a scenei politice românești din acea perioadă, prin analiza atentă a 474 de note informative întocmite de Serviciul Secret de Informații (SSI) al Armatei Române și de Poliția de Siguranță de la Ministerul de Interne, în perioada 1932–1942, asupra activității politice, administrative, diplomatice și masonice a lui Jean Pangal (Ion Pangal), un personaj aproape necunoscut astăzi, dar extrem de influent la acea vreme.

Lucrarea prezintă o structură coerentă și ușor de urmărit. În *Prefața* semnată de autor, cititorului i se oferă toate elementele și informațiile necesare pentru a face cunoștință cu omul, politicianul, masonul și diplomatul Jean Pangal. Având origini boierești, atât pe linie paternă, cât și maternă (familia Brătășanu din județul Romanți), Pangal se va înrudi prin căsătorie cu al treilea neam boieresc – familia Djuvara. Înrudirea cu cele trei familii boierești va constitui baza pe care Pangal și-a făcut loc pe scena României interbelice. În perioada amintită, Jean Pangal a fost un important și recunoscut membru din conducerea masoneriei mondiale (rit scoțian), fiind „în calitate de Suveran Mare Comandor al Supremului Consiliu al RSAAR – conducătorul absolut al organizației masonice regulate, între 1922–1937 și 1944–1948” (p. 23) și Mare Maestru al Marii Loji Naționale din România. Pentru a da curs am-

bițiilor sale politice și pentru realizarea carierei sale publice, acesta nu a ezitat să se folosească de poziția sa în Francmasonerie și de infrastructura acestei organizații, speculând imaginea benefică pe care aceasta o avea în România acelei perioade. Având acces la o bună parte a elitei politice românești, inclusiv la regele Carol al II-lea, dorind să devină membru al Guvernului României și urmărind „instaurarea dictaturii masonice antihitleriste în România” (nota 15, 22), Jean Pangal nu se sustrăgea nici unei acțiuni (chiar dacă se ajungea la șantaj, intrigă, trădare, intimidare etc.) pe care o putea întreprinde în acest sens, „fiind luate în considerare inclusiv lovitura de stat, instituirea unui guvern dictatorial, provocarea abdicării regelui sau proclamarea republicii” (p. 29).

Tot prin folosirea demnităților sale masonice, Jean Pangal a creat un serviciu informativ – Direcția Serviciului Special de Informații, aflat în subordinea Subsecretariatului de Stat al Presei și Informațiilor, la conducerea căruia dorea să îl pună pe un apropiat de-al său, Gheorghe Kintescu. Cu toate că această structură informativă este desființată de către regele Carol al II-lea, deoarece se afla în opoziție cu atribuțiile oficiale ale Ministerului de Externe, se presupune că Jean Pangal a continuat și ulterior (perioada 1933–1934) activitatea acestui serviciu secret de informații. Mai mult, notele informative prezentate în lucrare oferă informații concludente cu privire la contactele pe care Pangal le-a avut cu diverse servicii secrete pe plan internațional. Bogata activitate informativă a acestuia nu a rămas fără ecou la nivelul statului român; prin varii persoane recrutate de către structurile specializate

românești, s-au obținut informații concrete despre acest aspect al vieții lui Pangal, majoritatea notelor informative prezentate în lucrare fiind semnate de însuși Gheorghe Kintescu.

Activitatea diplomatică a lui Pangal este la fel de bogată, acesta menținând relații și contacte directe cu diverși reprezentanți înalți ai statelor europene vestice, dar nu numai, și ocupând poziții diplomatice prestigioase. În final, cu toate că a ales calea exilului, numele lui Jean Pangal a continuat să fie prezent în planul relațiilor diplomatice la nivel internațional.

Latura personală a lui Pangal nu a fost însă la fel de „bogată” precum cea profesională. Având un stil de viață relativ excentric, cu numeroase relații extra-conjugale la care nu dorea și nu putea să renunțe, Suveranul Mare Comandor era preocupat de lipsa banilor, ceea ce îl determina să solicite permanent subvenții de la bugetul de stat și diverse împrumuturi. Astfel de situații i-au periclitat lui Jean Pangal căsnicia, generând diverse tensiuni între el și soție, dar cu toate acestea nu s-a ajuns la destrămarea uniunii maritale.

Partea cea mai consistentă a lucrării din punct de vedere al volumului de material este reprezentată de Anexele informative, structurate și prezentate pe ani, perioada 1932–1942 (la finalul acestora există câteva note informative nedatate). Cele mai numeroase sunt notele din anii 1934, respectiv 1935. În general, aceste note cu referire la Jean Pangal urmăresc aceeași structură, conținând elemente precum data și locul întâlnirii, personajele cu care acesta se întâlnea, obiectul discuțiilor, informațiile fiind prezentate într-o manieră minuțioasă. Seria Anexelor informative se încheie cu prezentarea câtorva Anexe documentare, urmate fiind de Postfața semnată tot de către autor.

Postfața urmărește o structurare logică a informațiilor prezentate, fiind dedicată analizei rețelelor sociale realizată pe date istorice. Bogdan Bucur începe prin a prezenta, pe scurt, problematica analizei rețelelor sociale (definire, elemente componente, metode de

generare a datelor relaționale, instrumente software de prelucrare și analiză a acestor tipuri de date), pentru ca ulterior să își îndrepte atenția spre modul de aplicare a acestei analize pe seturile de date istorice. Aplicabilitatea acestei metode este ilustrată de către autor cu mare rigurozitate și claritate prin analiza rețelei personale a lui Jean Pangal, folosind „un design de cercetare de tip analiză de rețea personală” (p. 558). Munca de cercetare în acest sens este una laborioasă; pentru a analiza rețeaua de contacte sociale personale a lui Jean Pangal autorul a utilizat date relaționale ale personajului amintit (interacțiunile acestuia cu diverse persoane), dar și date de tip atribut (atributele personajelor din rețeaua lui Pangal), prezente în 432 de note informative din perioada 1934–1935. Utilizând pachete software specifice și diverși algoritmi de analiză, autorul conturează universul social al lui Jean Pangal prin analiza și prezentarea descriptivă a datelor atât din punct de vedere structural (patternuri de legături personale), cât și compozițional (caracteristicile personajelor cu care Pangal interacționa). Analiza indică influența politică și administrativă pe care Jean Pangal o avea în respectiva perioadă și accesul acestuia la fluxul de putere (analiză bazată pe rețeaua de întâlniri politice ale personajului, unde pozițiile cheie erau deținute de Argetoianu și Kintescu). Prin comparație cu sfera politică, rețeaua de întâlniri masonice a lui Pangal nu este la fel de densă, cu toate că acesta se bucura de o poziție respectabilă în Francmasonerie; mai mult decât atât, interacțiunile acestuia pe temă masonică nu se realizau doar cu persoane afiliate Masoneriei. În finalul analizei, Bogdan Bucur reușește să facă dovada convergenței „dintre studiile istorice și metodele de cercetare de tip cantitativ, înalt formalizate, specifice sociologiei” (p. 547) și să pună în discuție potențialul pe care analiza rețelelor sociale îl are în cercetarea istorică și provocările pe care acest tip de analiză le ridică.

Publicul specialist, dar nu numai, va găsi în lucrarea lui Bogdan Bucur un adevărat izvor de informații inedite, atent selectate,

analizate și prezentate despre perioada interbelicului românesc. De asemenea, lucrarea, cu toate că este după spusele autorului „un demers ilustrativ” (p. 575) care trebuie tratat „în contextul unor limite metodologice” (p. 574), poate fi considerată un element de referință atât pentru istorici, cât și pentru sociologi și „un punct de plecare către direcții de

cercetare ce se pot dovedi semnificative pentru înțelegerea funcționării elitei politice și guvernamentale din perioada interbelică” (p. 575). O lucrare care merită pe deplin a fi parcursă.

Raluca Buhaș